

**RESTAURÁTORSKÝ PRŮZKUM OMÍTKOVÝCH A
NÁTĚROVÝCH VRSTEV INTERIÉRU A VNĚJŠÍHO
PLÁŠTĚ KAPLE SVATÉHO DUCHA A BOŽÍHO HROBU V
OBCI LIBĚCHOV**

**ZÁKLADNÍ MALÍŘSKÝ RESTAURÁTORSKÝ PRŮZKUM, POSOUZENÍ STÁVAJÍCÍHO
STAVU A DOPORUČENÝ POSTUP PRO ZACHOVÁNÍ HISTORICKY CENNÝCH
MALÍŘSKÝCH A OMÍTKOVÝCH VRSTEV**

(2019)

Obsah:

1. Text restaurátorského průzkumu:

1.1 Údaje o akci

1.2. Úvod

1.3. Koncepce restaurátorského průzkumu

1.4. Faktická realizace restaurátorského průzkumu

1.5. Popis památky

1.6. První nadzemní podlaží (1NP)

1.6.1. Popis aktuálního stavu

1.6.2. Výsledky průzkumu

1.7. Druhé nadzemní podlaží (2NP)- ochoz

1.7.1. Popis aktuálního stavu

1.7.2. Výsledky průzkumu

1.8. Vnější plášť kaple

1.8.1. Popis aktuálního stavu

1.8.2. Výsledky průzkumu

1.9. Vyhodnocení získaných poznatků a doporučení při stavební obnově

1.9.1. Specifikace poškození omítkových a barevných vrstev v interiéru kostela

1.9.2. Doporučení restaurátora ke stavební obnově interiéru kostela

2. Obrazové přílohy:

2.1. Fotodokumentace

2.2. Grafické přílohy- Lokace provedených sond v interiéru a vnějším plášti kaple

1. TEXT RESTAURÁTORSKÉHO PRŮZKUMU

1.1. ÚDAJE O AKCI:

Adresa objektu: Kaple svatého Ducha a Božího hrobu v Liběchově

Kraj: Středočeský kraj

Okres: Mělník

Obec: Liběchov

Katastrální území: Liběchov

Rejstříkové číslo nemovité kulturní památky v ÚSKP: 24923/2-1340

Památková ochrana: KP

Katalogové číslo: 1000136011

Předmět díla: Orientační restaurátorský průzkum omítkových a nátěrových vrstev interiéru a vnějšího pláště kaple sv. Ducha a Božího hrobu v Liběchově

Vlastník kulturní památky: Obec Liběchov

Objednatel: DigiTry Art Technologies, s.r.o., V Jámě 699/1, 11000 Praha 1

Zhotovitel: Barbora Glombová, MgA., Pohořelec 26/110, 11800 Praha 1

Zuzana Kuřátková, BcA., U Akademie 7, 17000 Praha 7

Autor fotografií: Zuzana Kuřátková

Počet stran textu: 9 stran (slovy: devět stran)

Počet příloh: grafická příloha- 3 strany A4 (slovy: tři strany)

Počet fotografií: 16 ks (slovy: šestnáct kusů)

Počet vyhotovení dokumentací: 3 paré v papírové podobě, identické na DVD, včetně rozšířené fotodokumentace

Termín započetí a ukončení akce: květen 2019

1.2. ORIENTAČNÍ SONDÁŽNÍ MALÍŘSKÝ RESTAURÁTORSKÝ PRŮZKUM-ÚVOD:

Základní restaurátorský průzkum v kapli svatého Ducha a Božího hrobu v Liběchově se zaměřil na zjištění poznatků o přítomnosti hodnotných malířských a omítkových vrstev, jejich vyhodnocení a vhodné doporučení k zachování památky při obnově objektu. Zároveň byla v rámci průzkumu zkoumána stratigrafie omítkových a barevných vrstev, a to v celém prostoru interiéru kaple a na jeho venkovní fasádě. Na prokázané hodnotné malířské nálezy byl následně formulován restaurátorský záměr, doporučující zachování díla.

Restaurátorovi byly poskytnuty následující materiály: *Půdorys 1NP, 2NP, vnější plášť kaple.*

1.3. KONCEPCE PRŮZKUMU:

Průzkum bude provedený jako invazivní především sondážní. Budou zhotoveny dlouhé páskové, případně přerušované sondy v malířských nátěrech a omítkových vrstvách. Vytipované sondy budou stratigraficky rozfázovány po jednotlivých dochovaných vrstvách a vyhodnoceny. Další sondy budou provedeny s důrazem na případné prezentovatelné nálezy a také identifikaci jednotlivých vývojových vrstev. Malířský průzkum bude zaměřen na prostory vstupní chodby kaple, hlavní loď, presbytář, schodiště do 2NP, stěny na ochozu hudebního kůru a vnější plášť kaple. Průzkum barevných a omítkových vrstev v ploše stropu nebude z důvodu nedostupnosti proveden.

Výsledky průzkumu budou graficky znázorněny ve schematickém okótovaném nákresu případně na fotografii s měřítkem, zachyceno bude např. umístění a rozsah provedených sond a

místa odběru vzorků. Do písemné podoby restaurátorské průzkumové dokumentace budou vybrány reprezentativní ukázky nálezů. Výsledky průzkumu, shrnuté v restaurátorské dokumentaci, vyhotovené ve třech identických exemplářích, budou v archivní písemné podobě ve smyslu vyhlášky MK ČR č.66/1988 Sb. a na CD.

Cílem restaurátorského průzkumu je zejména poznání celkového výtvarného konceptu historické výmalby stěn kaple, s důrazem na časové určení možné umělecké výmalby. Zároveň je průzkum zaměřen na historický vývoj barevných vrstev fasády kaple a jejich vzájemné srovnání. Výsledek průzkumu bude podkladem pro zpracování projektové dokumentace plánované rekonstrukce kaple. Na doložené nálezy hodnotné umělecké výmalby pak budou navazovat doporučení a restaurátorské záměry pro obnovu interiéru kostela.

V rámci průzkumu budou provedeny drobné mechanické sondy zaměřené na stratigrafii omítkových a nátěrových vrstev stěn a stropů, v rozsahu cca. 30 sond. Stratigrafie, použité technologie a materiály a průzkum vlhkosti nebudou ověřeny pomocí laboratorní analýzy, nebylo předmětem objednávky.

Průzkum bude proveden jako intervenční, postupnou sondáží jednotlivými vrstvami pomocí: skalpelů, skelných vláken, štětínových štětců a koňských žíní ve svazcích, pryží Wishab, ev. destilované vody v houbách a vatových smotcích. U hloubkových sond budou kombinovány nástroje jako restaurátorská kladívka a majzlíky.

1.4. FAKTICKÁ REALIZACE PRŮZKUMU:

Sondy v interiéru kaple byly provedeny na stěnách, pilířích, v okenních špaletách a v klenbě ochozu, kde se předpokládala možná umělecká výmalba. Na vnějším plášti byly sondy provedeny v ploše fasády a v místě dešťového stínu pod první římsou. Mnohá místa byla již obnažena na starší vrstvy, způsobené opadáváním mladších vrstev nátěrů. Tato již exponovaná místa byla sondážně rozšířena. V sondách byla sledována stratigrafie malířských vrstev a omítek až na povrch zdiva.

Nedílnou součástí vyhodnocení byla komparace dílčích poznatků z jednotlivých sond, případně i časové zařazení jednotlivých vrstev.

Sondy jsou v textu i v místě realizace označeny: zkratkou jednotlivých prostor kaple, vycházející z poskytnutého půdorysu, a to 1NP a 2NP a SCH-schodiště, poté S (sonda) a jejím pořadovým číslem v rámci jednotlivého prostoru. Ve stratigraficky rozfázovaných sondách omítky označ. písmenem O a pořadím (nejnižší č. udává nejstarší vrstvu), malířské vrstvy písmenem V a pořadím. V ploše vnějšího pláště byly sondy popsány podle umístění sondy na fasádě v rámci světových stran (JZ, JV, SV).

Fotodokumentace v papírové podobě rest. dokumentace zahrnuje reprezentativní sondy - ukázky hodnotných nálezů s popisem a aktuální stav příslušných prostor (většinou po provedení recentního průzkumu). Na CD přiložena rozšířená fotodokumentace interiérů a silně fragmentárních nálezů novodobé nehodnotné malířské výzdoby, případně sond bez nálezů-ukázek situace.

1.5. POPIS PAMÁTKY:¹

Jedná se o zděný jednolodní jihovýchodně orientovaný kostel s půlkruhově ukončeným presbytářem a hranolovou věží v průčelí, situovaný na viničním kopci nad Liběchovem. Pod kostelem se nachází hrobka rodiny Veithů. Barokní kostel je z r. 1654, upraven pak v r. 1730, věž byla postavena v r. 1823.

Obdélný půdorys s presbytářem uvnitř polygonálním, vně půlkruhovým. Lod' je kryta sedlovou (nad presbytářem valbovou) střechou s prejzy, věž na čtvercovém půdorysu má zvonovou

¹<https://pamatkovykatalog.cz/?element=14533955&sequence=1&mode=parametric&catalogNumber=1000136011&action=element&presenter=ElementsResults>

mansardovou střechu krytou plechem a zakončenou lucernou. Fasády jsou členěny pilastry s toskánským tvaroslovím, nesoucím lizénové římsy. V polích mezi pilastry nad středovou římsou jsou na bocích lodě umístěna kruhová okna opatřená mřížemi. Hlavní průčelí je trojosé s obdélným vstupním portálem lemovaným kamenným ostěním, nad nímž je obloukové okno a výrazný štítový tympanon s kruhovým otvorem. Po stranách průčelí jsou v patře umístěny niky s konchami. Střední část kostela je klenuta českou placou, boční části a podklenutí kruchty valeně. Hrobka pod kostelem je sklenutá valenou a křížovou klenbou. Předmětem památkové ochrany je kostel a vymezený pozemek.

1.6. PRVNÍ NADZEMNÍ PODLAŽÍ (1NP):

1.6.1. Popis aktuálního stavu

Prostor lodi a presbytáře je od sebe oddělen třemi schody. Nad vstupem do lodi kaple je výrazný ochoz, který vytváří dominantní prvek prostoru. Loď kaple je sklenutá na čtyři nosné pilíře českou placou. Prostor presbytáře je polygonální, sklenut na další dva nosné pilíře, které jsou oproti lodi k sobě blíže posazeny. Polygonální prostor presbytáře pak určuje, oproti prostoru lodi kaple, výrazně členěnou klenbu. Jednotlivé části klenby jsou od sebe odděleny klenebními pasy. Pilíře jsou ukončeny dvěma jednoduchými geometrickými hlavicemi, které na sebe vertikálně navazují. Po obvodu zdiva jsou pak v úrovni prostorových pilířů do plochy stěn vsazeny pilastry se shodně řešenými hlavicemi (až na výjimku dvou pilastrů v presbytáři).

Prostor celé kaple vyniká svou jednoduchostí, která vychází z raně barokního tvarosloví. Tuto raně barokní podobu se podařilo dochovat ve své autenticitě, bez výrazných mladších stavebních či malířských zásahů.

1.6.2. Výsledky průzkumu

V prostoru 1NP bylo provedeno celkem 15 sond. Z výsledků průzkumu je patrné, že v prostoru prvního podlaží se lokálně nacházejí dva typy omítkových vrstev, zdivo smíšené- převážně lomové. Starší omítková vrstva je poměrně tvrdá, bohatá na vápno, jemné až střední frakce, se souvrstvím cca. 2 vápenných nátěrů. V odhalených sondách tato omítková vrstva kopíruje nerovnost podkladu zdiva. Jedná se pravděpodobně o nejstarší raně barokní omítky (r. 1654 ?). Tato omítková vrstva se však prokázala pouze lokálně.

Vrstva mladšího vápenného štku se pak objevuje v celém prostoru kaple. Tato vrstva omítky je nanášena poměrně ve velké tloušťce (2-4 cm). Svým charakterem je středně hrubá, nahnědlá s vyšším podílem jílu. Jedná se možná o barokní úpravu z r. 1730. (?) Na této omítkové vrstvě je pak prokázáno cca. 4 barevné vrstvy (viz. Stratigrafie omítkových a barevných vrstev). Tato situace je shodná v celém prostoru 1NP, a to jak na obvodových stěnách a pilastrech, tak na v podhledu ochozu a vstupní předsíni.

Prostor je dochován poměrně v autenticke čistotě, druhotné omítkové a barevné vrstvy jsou chudé. Stav omítek je dobrý, soudržný až na statické trhliny patrné v klenbě presbytáře a ve východní části stěn kaple. Tyto statické trhliny se pak objevují v celé ploše klenby, ne však již tak výrazně. V ploše stěn a pilířů jsou viditelné defekty v podobě lokálních ztrát omítek až na úroveň zdiva. Není zřejmé, jestli se jedná o důsledek poškození nebo o sondy po provedených průzkumech (SHP).

V barevných vrstvách stěn se prokázaly monochromní bílé vápenné nátěry, pigmentované nátěry jsou z mladších let, taktéž monochromní (viz. fotodokumentace) a objevují se pouze v ploše pilířů a pilastrů. Soklové partie nejsou barevně diferencovány od zbylé plochy stěn, s výjimkou pilířů, kde se ve starší vrstvě prokázaly fragmenty černé barevné vrstvy. Nejstarší podoba malířské výzdoby kaple byla tedy pouze v bílých vápenných nátěrech, možné defekty v podobě škrábanců po plošném snímání nátěrů nejsou viditelné. Mladší nátěry jsou celkově dožilé, starší bílé vápenné nátěry jsou v relativně dobrém stavu.

Stratigrafie omítkových a barevných vrstev- pilíře (viz. fotodokumentace):

- O1-** jemnozrnná vápenná omítka s větším podílem vápna (lokálně)
- V1-** souvrství bílých vápenných nátěrů (cca. 2 vrstvy)
- O2-** nahnědlá středně hrubá vápenná omítka s větším podílem jílu
- V1-** bílý základní vápenný nátěr
- V2-** oranžový vápenný nátěr
- V3-** světle žlutý nátěr
- V4-** současný pohledový nátěr-bílý nátěr (silně znečištěný)

Stratigrafie omítkových a barevných vrstev- soklová část pilířů (viz. fotodokumentace):

- O1-** jemnozrnná vápenná omítka s větším podílem vápna (lokálně)
- V1-** souvrství bílých vápenných nátěrů (cca. 2 vrstvy)
- O2-** nahnědlá středně hrubá vápenná omítka s větším podílem jílu
- V1-** bílý základní vápenný nátěr
- V2-** oranžový vápenný nátěr
- V3-** tmavě šedá/černá barevná vrstva (pouze nepatrné fragmenty)
- V4-** bílý hlinkový nátěr
- V5-** sv. šedo-béžový nátěr (v ploše- V3-světle žlutý nátěr)
- V4-** současný pohledový nátěr-bílý nátěr (silně znečištěný)

Stratigrafie omítkových a barevných vrstev- stěny kaple, oblouky a klenba ochozu (viz. fotodokumentace):

- O1-** jemnozrnná vápenná omítka s větším podílem vápna (lokálně)
- V1-** souvrství bílých vápenných nátěrů (cca. 2 vrstvy)
- O2-** nahnědlá středně hrubá vápenná omítka s větším podílem jílu
- V1-2** souvrství bílých vápenných nátěrů
- V3-** současný pohledový nátěr-bílý nátěr (silně znečištěný)

1.7. DRUHÉ NADZEMNÍ PODLAŽÍ- OCHOZ:

1.7.1. Popis aktuálního stavu

V severozápadní části lodi probíhá zděný ochoz (2NP). Do tohoto prostoru se přichází točitým schodištěm ze západní strany vstupní předsíně kaple, které vede na zvonicevou věž. Ochoz je průběžný přibližně do půlky délky lodi. Zábradlí ochozu je zděné se štukovými parapety.

1.7.2. Výsledky průzkumu

V prostoru točitého schodiště byly provedeny 2 sondy, obě vykazují shodné nálezy. Na jedné vrstvě vápenné omítky (vizuálním průzkumem se spíše blíží k typu O1/1NP) se nachází cca. 3 vrstvy bílých vápenných nátěrů. Stav omítkových vrstev je dobrý, mladší barevné vrstvy dožilé, jinak v dobrém stavu.

V prostoru ochozu bylo provedeno celkem 7 sond. Nálezová situace je téměř shodná s 1NP až na drobné odchylky v mladších barevných vrstvách (viz. Stratigrafie omítkových a barevných vrstev). Stav omítkových a barevných vrstev na bočních partiích ochozu je v relativně dobrém stavu, mladší vrstvy nátěrů jsou dožilé. Velkou míru poškození pak vykazuje středový prostor, kde došlo v důsledku zatékání k degradaci omítkových vrstev v klenbě, severní stěně a stěně s okenním otvorem a následně k částečné ztrátě části těchto degradovaných omítek. Shodná problematika se pak opakuje i v klenbě vstupní chodbičky na levou část ochozu. Štukové parapety zábradlí ochozu jsou poškozené-lokální degradace, ztráty.

Stratigrafie omítkových a barevných vrstev- pravá část ochozu (viz. fotodokumentace):

O1- středně hrubá vápenná omítka (cca. 2 cm tlustá)

V1- bílý vápenný nátěr

V2- oranžový vápenný nátěr

V3- bílý nátěr

V4- současný pohledový nátěr

Stratigrafie omítkových a barevných vrstev- středová část ochozu (viz. fotodokumentace):

O1- středně hrubá vápenná omítka (cca. 2 cm tlustá)

V1- bílý vápenný nátěr

V2- teplý lomený vápenný nátěr

V3- sv. žlutý nátěr

V4- současný pohledový nátěr

Stratigrafie omítkových a barevných vrstev- levá část ochozu (viz. fotodokumentace):

O1- středně hrubá vápenná omítka (cca. 2 cm tlustá)

V1- bílý vápenný nátěr

V2- teplý lomený vápenný nátěr

V3- současný pohledový nátěr

1.8. VNĚJŠÍ PLÁŠŤ KAPLE:

1.8.1. Popis aktuálního stavu

Fasády jsou členěny pilastry s toskánským tvaroslovím, nesoucím lizénové římsy. V polích mezi pilastry nad středovou římsou jsou na bocích lodě umístěna kruhová okna opatřená mřížemi. Hlavní průčelí je trojosé s obdélným vstupním portálem lemovaným kamenným ostěním, nad nímž je obloukové okno a výrazný štítový tympanon s kruhovým otvorem. Po stranách průčelí jsou v patře umístěny niky s konchami. Presbytář kaple je z vnější strany půlkruhový.

1.8.2. Výsledky průzkumu

V ploše vnějšího pláště byly provedeny 4 sondy. Zároveň byly výsledky sondážního průzkumu podpořeny vizuálním průzkumem obnažených partií degradované části fasády.

Zdivo je smíšené, s větším poměrem lomového zdiva. V ploše fasády byly prokázány dva typy omítkových vrstev. Starší vrstva je pekovaná a je dochována pouze lokálně. Na této starší vrstvě je patrný okrový nátěr ve dvou vrstvách, kdy jsou jednotlivé tóny od sebe lehce variovány (viz. fotodokumentace). Mladší vápenná omítková vrstva je nanášena v poměrně tlusté vrstvě- vrstva jádrové omítky je 2-4 cm tlustá, jemnější svrchní štuk je silný cca. 0,5 cm. Starší nátěr této omítkové vrstvy je okrový, v mladší vrstvě se pak objevuje světlý zeleno-tyrkysový vápenný nátěr.

Plocha celého vnějšího pláště je silně degradovaná. Na četných místech došlo vlivem klimatických podmínek ke ztrátě omítkových vrstev až na úroveň zdiva. V místech vyzděných profilací (římsy, lizény, pilastry) jsou patrné četné ztráty, které jsou dlouhodobého charakteru. To způsobuje degradaci samotného obnaženého zdiva. Lokálně se v ploše fasády (římsy) objevují nevhodné (cementové) vysprávky. V úrovni presbytáře jsou čitelné výrazné statické trhliny.

Stratigrafie omítkových a barevných vrstev fasády (viz. fotodokumentace):

O1- vápenná omítka, pekovaná

V1- základní bílý vápenný nátěr

V2- okrový vápenný nátěr

- V3- okrový vápenný nátěr
- O2- vápenná omítka středně hrubá
- V1- základní bílý vápenný nátěr
- V2- okrový vápenný nátěr
- V3- sv. zeleno-tyrkysový vápenný nátěr
- V4- současný pohledový bílý vápenný nátěr (silně znečištěný)

1.9. VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH POZNATKŮ A DOPORUČENÍ PŘI STAVEBNÍ OBNOVĚ

V interiéru kostela se uplatňují 2 typy vápenných omítek. Stratigrafie barevných vrstev není bohatá. V starších vrstvách se sondami prokázaly bílé monochromní vápenné nátěry, v mladších vrstvách stěn pilířů a pilastrů pak monochromní oranžové a světle žluté nátěry. Ty se objevují lokálně i na ochozu. Stav omítkových vrstev je až na středové části ochozu a vzniklá odpadlá/osekaná místa v 1NP v dobrém stavu, místy se objevují statické trhliny.

V interiéru se neprokázaly hodnotnější nálezy nástěnných maleb.

V ploše pláště kaple se uplatňují také 2 typy vápenných omítek, starší vrstva je dochována pouze lokálně a je pekovaná. V barevných vrstvách převládají odstíny okrového vápenného nátěru. Stav omítkových vrstev je havarijní. Barevné vrstvy jsou celkově dožilé.

1.9.1. Specifikace poškození omítkových a barevných vrstev v interiéru kostela:

- lokální defekty-ztráty omítkových vrstev až na zdivo
- salinita soklových partií není vizuálním průzkumem patrná, prostor interiéru se jeví z hlediska vlhkosti v dobrém stavu
- části stropu a přilehlých stěn středové části ochozu jsou vlivem přímého zatékání degradované
- výrazné statické trhliny v klenbě presbytáře a přilehlé východní stěně, trhliny patrné v menší míře v celé ploše klenby
- mladší barevné nátěry jsou dožilé, starší vrstvy bílých vápenných nátěrů jsou v dobrém stavu
- četná mechanická poškození (vrypy, škrábance, oděrky)
- omítkové vrstvy fasády jsou vlivem klimatických podmínek v havarijním stavu
- značné ztráty v ploše fasády a ve štukových profilacích
- omítkové vrstvy se od sebe vzájemně oddělují
- nevhodné cementové vysprávkky lokálního charakteru
- statické trhliny v místě presbytáře
- barevné nátěry pláště jsou celkově dožilé

1.9.2. Doporučení restaurátora ke stavební obnově interiéru a vnějšího pláště kostela:

INTERIÉR KAPLE:

- druhotné malířské nátěry odstranit na první kompaktní vrstvu starších bílých vápenných nátěrů
- zajistit statické trhliny a možné vzniklé defekty v omítkových vrstvách
- degradované omítkové vrstvy na ochozu odstranit a nahradit novou vrstvou vápenného štuky
- vzniklé defekty-ztráty v omítkových vrstvách doplnit vápenným štukem
- malířský nátěr celého interiéru kaple provést v bílém lomeném vápenném nátěru, dle starších nálezů

VNĚJŠÍ PLÁŠŤ KAPLE:

- v ploše vnějšího pláště kaple odstranit všechny nesoudržné omítkové vrstvy
- kompaktní vrstvy omítek zachovat a zapojit do nových štukových omítek
- zajistit statické trhliny
- doplnit tvarosloví fasády ve štukové výzdobě v plné míře
- v rámci obnovy fasády volit pouze vápenné systémy
- finální barevný nátěr provést vápenným systémem v okrové barvě, vycházející z nálezů ve starších vrstvách, dle odsouhlaseného vzorku zástupci NPÚ